

NEW TECHNOLOGIES AND PEOPLE

Koka Kutubidze
Professor of GTU

RESUME

In the article are analyzed scientific-technical progress were revealed, process of civilization and globalization positive and negative tendencies according to the sociology. In our epoche there has been so evidently revealed the conflict between a human being and technical environment as nowadays. A human being wasn't vulnerable to unpredictable processes in the filed of technics. In the condition of technical progress, the special relationship features of a human being and technics and their possibilities weren't always taken into the consideration. The nature and features of technical processes should always reveal and mean the demands, goals and objects of society. It technics controls a person and not Vice versa – a person controls technics, in such case, the fact becomes dangerous for a person, for his personal existence.

საკვანძო სიტყვები: ტექნიკური პროგრესი, ცივილიზაცია, კულტურა, ინოვაცია, უახლესი ტექნოლოგიები, კრეატიული ადამიანი.

Keywords: Technical progress, civilization, culture, innovation, newest technologies, creative person.

* * * *

საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, ურთულეს ეკონომიკურ და სოციალურ გარდაქმნათა თავისებურებების განმსაზღვრელ ფაქტორებს შორის, ერთ-ერთი გადამწყვეტი როლი ენიჭება მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის მონაპოვართა პრაქტიკულ გამოყენებას. მეცნიერებისა და ტექნიკის ინტენსიური განვითარების საფუძველზე დანერგილი ტექნიკური და ტექნოლოგიური სიახლეები არსებითად და ძირითადად ცვლის საზოგადოებაში ადამიანათა საქმიანობის ხასიათს, რაც თავისებურად აისახება საზოგადოების სოციალურ სტრუქტურებშიც, ამიტომაც, მეცნიერებისა და ტექნიკის გამოყენების მასშტაბები, საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროზე ამ პროგრესის ზეგავლენის ინტენსივობა და სიღრმე მკვლევართა განსაკუთრებული ყურადღების და ინტერესის საგანია.

მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის თაობაზე, მისი განვითარების შესაძლებლობებზე, მისგან

გამომდინარე სოციალურ შედეგებზე ბევრი ინერტობა ჩვენთან და უცხოურ ლიტერატურაშიც, მიმდინარეობს დავა, კამათი მისი ბუნებისა და არსის შესახებ.

XXI საუკუნის დასაწყისში-გრანდიოზული მეცნიერული აღმოჩენები, მისგან გამომდინარე შედეგები ცხადზე უცხადესია, თუმცა ცნობილია არაერთი შემთხვევა იმისა, როცა სამეცნიერო-ტექნიკური მიღწევების უშუალო შედეგებმა ადამიანზე პირდაპირ ან ირიბად მოახდინეს არასასურველი გავლენა, მიუხედავად ამისა, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების არცერთ ეტაპზე თავად ცოდნა არ შეიცავს არავითარ საფრთხეს; საფრთხე ყოველთვის ტექნიკური და ტექნოლოგიური სიახლეებით განპირობებული ცოდნისა და შესაძლებლობების არაგონივრულ და არაკეთილსინდისიერად გამოყენებაშია.

წარმოუდგენილია მეცნიერების ნებისმიერი დარგის წარმომადგენელს 1940 წელს გაეთვალა, რომ რამდენიმე წლის შემდეგ დედამიწაზე აფეთქდებოდა პირველი ატომური ბომბი და რამდენ უბედურებას მოუტანდა იგი ადამიანებს. ეს შემთხვევა ნათელი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება ამა თუ იმ დარგის მეცნიერთა აღმოჩენებმა ხელი შეუწყოს მეტად რთული სოციალურ-ეთიკური პრობლემების წარმოქმნას.

ცნობილია, რომ არა ერთი შესაბამისი საერთაშორისო შეთანხმებების არსებობას ხელი არ შეუშლია ამერიკელებისთვის გამოყენებინათ მომწამვლელი ნივთიერებები ვიეტნამში, მაშინ როცა ყველა ნორმალურად მოაზროვნე ადამიანს ეს დანაშაულად მიაჩნდა. ხშირია შემთხვევები, როდესაც არასამშვიდობო მიზნებისთვის გამოიყენება მშვიდობიანი კვლევები და ძალიან ბევრი აღმოჩენა.

ზოგადად, ტექნიკური პროგრესი, ცივილიზაცია არ უნდა დაემსგავსოს უმიზნოდ, უგეგმოდ აგებულ ხომალდს, რომელსაც არ ჰყავს მესაჭე. თავისთავად ცივილიზაციას არ „ჰყოფნის ცოდნა“ იმისათვის, რომ თვითნებური კონკრეტული კურსი მრავალი შესაძლებლობებიდან. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ თითქოსდა მეცნიერება ჩართულია ბუნებასთან მუდმივ ქიშპობასა და ბრძოლის პროცესში. პარადოქსი კი მდგომარეობს იმაში, რომ მომავალში დიდი აღმოჩენებისა და წარმატებების პირობებში სულ უფრო რთული და არაპროგნოზირებადი ხდება მდგომარეობა.

ჩვენი საუკუნე, ერთის მხრივ, ესაა უდიდესი ცვლილებების, გრანდიოზული მეცნიერული აღმოჩენების, უახლესი ტექნოლოგიების ათვისების საუკუნე, მეორე მხრივ კი, იგი მთელი სიმწვავეით სვამს

კაცობრიობის წინაშე არაერთ აქტუალურ პოლიტიკურ, მორალურ, ფსიქოლოგიურ, მედიკო-ბიოლოგიურ და სხვა პრობლემებს, რომელთა სისტემური კვლევის გარეშე გაგვიჭირდება სრულიად გავერკვეთ თანამედროვე ურთულესი ეპოქის არსში.

მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესის თანმხლები მოვლენები ძალზე რთული და მრავალმხრივია. ამჟამად ჩვენ მხოლოდ აღნიშნული პრობლემის ზოგიერთ სოციალურ-ეთიკურ და ფსიქოლოგიურ ასპექტებზე გავამახვილებთ ყურადღებას.

მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის პირობებში ადამიანის პერსპექტივის, მისი ბედისა და მომავლის პრობლემები ახლებურად დგება დღის წესრიგში და ახლებურ მიდგომებსაც მოითხოვს. დღეს ისე, როგორც არასდროს, ადამიანებს ალელვებთ კაცობრიობის მომავალი, მისი ბედი, განვითარების პერსპექტივა.

დღის წესრიგში მწვავედ დგება კითხვები: საით მივყავართ მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს? ხელს უწყობს იგი ჩვენი საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროს, მათ შორის ზნეობის, კულტურის განვითარებას, თუ პირიქით, იწვევს ამ უკანასკნელთა დეგრადაციას? სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესი იძლევა ხელშესახებ წარმატებებს, ეკონომიკის, წარმოების სფეროში, მაგრამ ადგილი აქვს თუ არა ამავე დროს ადამიანთა ურთიერთობების ჰუმანიზაციას? (ხომ არ იწვევს მანქანა, ტექნიკური პროგრესი ადამიანური ცხოვრების დეჰუმანიზაციას? ჰუმანიზმის დასასრული კი ბუნებრივია ყოველგვარი ადამიანურობის დასასრულადაც ითვლება-ეს კი საბოლოო ჯამში მორალური, ზნეობრივი კატასტროფის ტოლფასია. ადამიანი, რომელმაც არ ისურვა ღვთის ხატად და მსგავსად ყოფნა, მანქანის ხატად და მსგავსად იქცევა) ¹ შეუძლია თუ არა კაცობრიობას, თავიდან აიცილოს ან თუნდაც მინიმუმამდე დაიყვანოს მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის თანმხლები ზოგიერთი უარყოფითი სოციალური შედეგი? ზოგადად, როგორი იქნება, როგორ სახეს მიიღებს მომავალში ადამიანისა და მანქანას შორის დამოკიდებულება, მათი ურთიერთობის ხარისხი, ხასიათი (რომელი რომელს უბრძანებს, წარმართავს, დაუნებს დღის წესრიგს) რა ელის კაცობრიობას მომავალში მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების ტემპის სულ უფრო ზრდის პირობებში? ხომ არ ემუქრება ადამიანს არსებითი საფრთხე, ხომ არაა იგი გაძევებული თავისი თავიდან? ხომ არ დაკარგა მან თავისი მთლიანობა, ხომ არ დანაწევრდა და დაქუცმაცდა იგი? ეს და სხვა მსგავსი კითხვები დროულად მოითხოვს სათანადო პასუხს და რაც მთავარია, შესაბამისი პრაქტიკული ღონისძიებების გატარებას.

ერთი რამ უდავოა, არასდროს ასე ცხადი არ ყოფილა ადამიანისა და ტექნიკური გარემოს კო-

ნფლიქტი, როგორც ახლა, ჩვენს დროში, არასდროს ადამიანი არ ყოფილა ასე დაუცველი ტექნიკის სფეროში მიმდინარე პროცესებისაგან.

ჩვენ სწორედ მათ შორის წინააღმდეგობის გამწვავების და გამოვლენის პერიოდში ვცხოვრობთ და ბუნებრივია, როდესაც ფილოსოფოსები, ფსიქოლოგები, სოციალური ანთროპოლოგიის წარმომადგენლები და სხვები ასეთ ვითარებაში დღეს უფრო მწვავედ სვამენ ადამიანისა და ზოგადად ადამიანური არსებობის პრობლემებს.

ტექნიკური პროგრესის პირობებში ყოველთვის როდია გათვალისწინებული ადამიანისა და ტექნიკის თავისებურებები, მათი შესაძლებლობები. ტექნიკური პროგრესის ხასიათსა და ბუნებაში ყოველთვის უნდა ჩანდეს და იგულისხმებოდეს საზოგადოების ინტერესები და ნორმალური მოთხოვნილებები, მათი მიზნები და მისწრაფებები. თუ ტექნიკა მართავს ადამიანს და არა პირიქით-ადამიანი ტექნიკას, ეს საშიში ხდება ადამიანისთვის, მისი პიროვნული არსებობისთვის. ყოველივე ეს საშინლად ამძაფრებს და მრისხანე პერსპექტივების წინაშე აყენებს ადამიანს. ადამიანისა და მანქანის ურთიერთობის პერსპექტივისგან გამომდინარე ხომ არ იქნება გამართლებული ნ. ბერდიაევის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ადამიანი თავისი განსაცვიფრებელი გამოგონების-მანქანის ტყვედ და მონად იქცა. ჩვენი ეპოქა, განაგრძობს იგი, უწინარეს ყოვლისა, ტექნიკის ნიშნითაა აღბეჭდილი, ასე შეიძლება ტექნიკის ეპოქად იწოდებოდეს... ადამიანს სწამს ტექნიკის სასწაული, როცა არცერთი სხვა სასწაული აღარ სწამს. დეჰუმანიზაცია-აი, რა არის, უწინარეს ყოვლისა, ადამიანური ცხოვრების მექანიზაცია და ტექნიზაცია, ადამიანის დაქვემდებარება მანქანისადმი და მისი ქცევა მანქანად. მანქანური ძალაუფლება შლის ადამიანის მთლიან სახეს. ²³ ასეთ ვითარებაში ადამიანი სრულად დაკარგავს მთლიანობას, თვითმყოფადობას, რასაც საბოლოო ჯამში საზოგადოების შინაგანი გათიშულობისკენ მივყავართ.

ამ ფონზე დიდად საყურადღებოა, ჩვენი პატრიარქის დამაფიქრებელი სიტყვები: „დღეს ტექნიკამ და მეცნიერებამ განვითარებით გაუსწრო კაცობრიობის სულიერ წინსვლას და დაირღვა მათ შორის თანხმობა. ჩვენი სულიერი მოუმზადებლობის გამო მეცნიერება და ტექნიკა მოსპობით ემუქრება ადამიანის მოდგმას, საერთოდ სიცოცხლეს დედამიწაზე, და ეს ბაღებს გაუცნობიერებელი დაპირისპირების გრძნობას, რაც მისდამი ერთგვარიუ გულცივობით გამოიხატება. მაინც რა არის მეცნიერება?“⁴

თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პოროგრე-

2 ნ. ბერდიაევი, ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში. 2007 გვ. 180

3 ზ. კაკაბაძე, ფილოსოფია და ცხოვრება. თბილისი. გვ. 192

4 სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II, საახალწლო ეპისტოლე, 1988

1 ბ. ბერდიაევი, ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში. თბილისი. 2007. გვ. 141

სი რომ დადებითი მოვლენაა, ეს უეჭველია. ცხადია, საზოგადოებრივ ეკონომიკური სისტემის მეცნიერულ-ტექნიკური ბაზის შექმნა, მისი შემდგომი სრულყოფა წარმოდგენილია მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების გარეშე, მაგრამ ისიც უდავოა, რომ სწორედ მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესის პირობებში კაცობრიობის წინაშე მეთავე და გლობალურად დადგა დღის წესრიგში სულიერ ღირებულებათა პრობლემები.

როცა საზოგადოებაში ჭარბობს ცივილიზაციის მიმართულებით მოღვაწეობა-მაშინ სულიერი, კულტურული დეგრადაცია გარდაუვალი ხდება. „ადამიანი ორი მიმართულებით დაიშლება-ცხოველურობის ან მანქანურობის მიმართულებით.“⁵ თანამედროვე საზოგადოებაში სულ უფრო ცივილიზაცია მაქსიმალურად სცილდება და უპირისპირდება კულტურას.

სოციალურ გარდაქმნათა სფეროში მეცნიერებისა და ტექნიკის როლის სულ უფრო ზრდის პარალელურად აშკარა გახდა, რომ მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს დადებით შედეგებთან ერთად, თან ახლავს ისეთი მოვლენები, რომელთა გათვალისწინება, რეგულირება და კონტროლი აუცილებელია საზოგადოების ოპტიმალური ფუნქციონირებისთვის. ეკოლოგიური ტიპის კრიზისები, სხვადასხვა სახის კატასტროფები ბუნების განუზომელი დამორჩილებისათვის დაუოკებელი სწრაფვა, რომელსაც ბევრი შორს მიმავალი და გამოუცნობი შედეგი მოსდევს, ადამიანთა მასობრივი მოსპობის საშუალებათა დიდი რაოდენობით დაგროვება, მომხმარებლური ტენდენციების მოჭარბება ადამიანებში, მასობრივი საზოგადოებისა და კულტურის ჩამოყალიბების საფრთხე, სტანდარტიზებული ნორმებით პიროვნების უნიკალობის ჩაკვლა (დეპერსონალიზაცია), სადაც ყველა არის სხვა და არავინ არის თვითონ⁶ ადამიანისა და ადამიანური ურთიერთობების გაუცხოება. თუნდაც ის ფაქტი, რომ ადამიანები შრომის პროცესში სულ უფრო იქცევიან მანქანა-დანადგართა დანამატად და სხვა, ცხადყოფს, რომ თანამედროვე მეცნიერულ ტექნიკური პროგრესი ამავე დროს, არაერთი საჭირობო პრობლემის წინაშე აყენებს კაცობრიობას.

საყოველთაო აღიარებით დღეს განსაკუთრებულ პრობლემად იქცა მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ტემპებისგან ადამიანის ეთიკურ-ზნეობრივი ცნობიერების ჩამორჩენა. ამჯერად ჩვენს ამოცანას არ შეადგენს ამ რთული მოვლენის სრული ანალიზი, თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ ე.წ. „სციენტისტური ანთროპოლოგია“, რომელიც გულისხმობს ზედმეტ, გადაჭარბებულ ოპტიმიზმს ტექნიკურ მეცნიერებათა შესაძლებლობების მიმართ, აგრეთვე ტექნიკური აზოვნების წესის უნივერსალიზაციას, და ზოგადად ტექნიკური პროგრესის

გაფეთქების ტენდენციას, -სწორედ ასეთი შეხედულებები წარმოადგენს აღნიშნული პრობლემის მიზეზსა და საფუძველს.

გასათვალისწინებელია, რომ ადამიანის საქციელი არ დაიყვანება მექანიკურ-მიზეზობრივი ტიპის საქციელზე. ამიტომ ტექნიკურ-მეცნიერული წესით რომ ვიაზრებთ ადამიანს, ანუ „სციენტისტურ ანთროპოლოგიას“ რომ ვენდობით, მხედველობიდან გვეკარგება ადამიანის პრინციპული თვისება-თავისუფლება, სწორედ ამ სპეციფიკურ უნარს-თავისუფლებას-გულისხმობს ზნეობრივი ცნობიერება და ზნეობრივი საქციელი თავის აუცილებელ პირობად.⁷

მაშასადამე, „სციენტისტური ანთროპოლოგია“ უარყოფს ადამიანის უნარს, გადალახოს ბიოლოგიურ და სოციალურ გარემოებათა სფერო და მოიქეს მათგან დამოუკიდებლად, მაგრამ ადამიანი საერთოდ ღრუბლებათა მიხედვით და განსაკუთრებით ეთიკურ ღირებულებათა მიხედვით თავის აუცილებელ პირობად ადამიანის სწორედ ამ უნარს გულისხმობს.⁸

ტექნიკური ცივილიზაციით გამოწვეულ გლობალურ პრობლემათა შორის, განსაკუთრებულია ადამიანის, როგორც ბიოსოციალური არსების პიროვნებად შენარჩუნების პრობლემა. ადამიანს უჭირს გააკონტროლოს ბუნებრივი და მის მიერვე შექმნილი ტექნიკური გარემო. რაც, თავისთავად, ანთროპოლოგიური კრიზისის საფუძველი ხდება. ამ კონტექსტში საინტერესო მოსაზრება აქვს გამოთქმული ფილოსოფიური ანთროპოლოგიის ერთ-ერთ წარმომადგენელს არნოლდ გელენს: მეცნიერება და ტექნიკა განტვირთვას ემსახურება. მეცნიერება, იქნება ის საბუნებისმეტყველო თუ გონის, სამყაროში ორიენტირების საშუალებას გვაძლევს; ამით კი სამყაროს გამოყენების საგნად აქცევს. მეცნიერებას ეყრდნობა ტექნიკა, ტექნიკა ცვლის ადამიანის ორგანოს და თან მას აძლევს დიდ ძალას და ამით ორგანოთა განტვირთვებს აღწევს: ორგანოთა შენაცვლების ბრწყინვალე მაგალითია იარაღი-იქნება ეს თოხი თუ მანქანა, ტანისამოსი თუ ბორბალი⁹ გელენი ნათლად ლაპარაკობს იმაზე, თუ როგორ არსობრივად განსხვავდება ადამიანის ყოფიერება ცხოველთა და მცენარეთა არსებობისგან. ცხოველსა და მცენარეს არ მოეთხოვება საკუთარი თავის გარკვევა, ისინი იმთავითვე ჩამოყალიბებულნი და გარკვეულნი არიან, ადამიანმა კი თვითონ უნდა განავსო და განახორციელოს თავისი არსებობა და ბუნება. ორთავე, როგორც მეცნიერება, ასევე ტექნიკა ადამიანის გონიერებას უნდა ეყრდნობოდეს და შეესაბამებოდეს.

ადამიანს არ აქვს ბიოლოგიური გარემო, მისი ორგანოები არ არიან სპეციალიზებული. იმისათ-

7 ზ. კაკაბაძე - ფილოსოფია და ცხოვრება. თბი. 1979. გვ. 201

8 თამაზ ბუაჩიძე - თანამედროვე დასავლური ფილოსოფიის სათავეებთან. თბ., 2013, გვ. 353

9 იქვე, გვ. 351

5 ნ. ბერდიაევი. ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში. გვ. 213

6 მ. ჰაიდეგერი

ვის, რომ მან იარსებოს, უნდა იმოქმედოს, შექმნას კულტურა, რომელიც შეცვლის ბიოლოგიურ გარემოს. კულტურა გელენის თანახმად, არის ადამიანის მიერ სასიცოცხლო ინტერესებისათვის გარდაქმნილი ბუნება. კულტურის სამყარო-ადამიანის სამყაროა.¹⁰

ტექნიკური პროგრესის შედეგად სამყაროს სულ უფრო გარდაქმნის პროცესში წარმოიშვნენ მოულოდნელი, ხშირად შემთხვევითი სოციალური ფაქტორები, იქმნებიან ახალი სტრუქტურები და სისტემები, რომლებიც ნოყიერ ნიადაგს ქმნიან ადამიანის ცნობიერებისა და ფსიქიკის სამანიპულაციოდ და სერიოზულ საფრთხესა და სირთულეს უქმნიან ადამიანის ბიოენერგეტიკულ საფუძვლს, მის იდენტობას, პიროვნების სოციალიზაციის პროცესებს.

ეს პროცესი ერთ-ერთი განმაპირობებელი ფაქტორია უსახო, უპიროვნო სოციალური ჩამოყალიბებისას, ეს კი თავისთავად დამაბრკოლებელი ფაქტორია ადამიანის ყოფიერების, არსების გააზრებისა და გაცნობიერების გზაზე. ადამიანს მტკიცედ უნდა სწამდეს და სჯეროდეს, რომ ყველაფერი რაც გაკეთებულა და მომავალშიც გაკეთდება გამოყენებული იქნება მხოლოდ ჰუმანური მიზნებისთვის, თუმცა სამუხაროდ, არსებობს სრულიად განსხვავებული, სოციალური წინააღმდეგობებით აღსავსე მოვლენები. ხშირია შემთხვევები, როგორც არაერთ ფილმში გვინახავს, ადამიანებს ჩაუნერგავენ ელექტროდებს, გადასცემენ ამკრძალავ ან სხვა ტიპის ბრძანებებს, აიძულებენ განიცადონ ბრბოსეული სიხარული, ან იფიქრონ მათთვის მისაღებ თემებზე - ეს არაჰუმანური და მიუღებელი მოვლენებია, თუმცა შესაძლებელი. ადამიანისათვის ემოციური თავისუფლების წართმევა სხვა საშუალებებითაცაა შესაძლებელი, რაც გამოიხატება სპეციალური ფარმაკოლოგიური საშუალებების ძალით შეყვანაში ადამიანის ორგანიზმში. სამუხაროდ, ადრეული პერიოდიდან იქმნება სხვადასხვა ტიპის პრეპარატები ადამიანთა დამორჩილებისა და განადგურებისთვის რადგანაც ჩვენს საუკუნეში, მეცნიერებამ ადამიანის ბედზე არსებითი გავლენა მოიპოვა, და მეცნიერული სიახლეები და აღმოჩენები პოტენციურად ძალიან ხშირად საფრთხის შემცველი შეიძლება აღმოჩნდეს, ამიტომაც დღეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მეცნიერის ღირებულებები, მორალური სახე, მისთვის არ უნდა იყოს უმნიშვნელო, თუ როგორ იყენებს საზოგადოების ნებისმიერი წევრი მისი შრომის შედეგს - შესაბამისად აუცილებელია ადამიანის ინტელექტუალური შესაძლებლობების არა შეზღუდვა, არამედ მართვა და კანონზომიერ სისტემებში მისი ჩართვა და მოქცევა. ამ მხრივ საინტერესო მოსაზრება აქვს გამოთქმული სოციოლოგიის ერთ-ერთ ფუძემდებელს მაქს ვებერს. მისი აზრით მეცნიერი მეცნიერული

ეთოსით უნდა ხელმძღვანელობდეს. დღეს, როდესაც სულ უფრო იზრდება მეცნიერების გავლენა საზოგადოებაზე, მეცნიერი ზნეობრივად ინდიფერენტული ვერ იქნება, მას ყოველთვის გააზრებული უნდა ჰქონდეს პასუხისმგებლობის გრძნობა. ის, უწინარეს ყოვლისა, ადამიანია და მხოლოდ ამის შემდეგაა მეცნიერი. სწორედ ვებერის ასეთმა პოზიციამ განაპირობა ამ სფეროს პრობლემებით მომავალი თაობის სოციოლოგთა დაინტერესება.¹¹ ცნობილია რუსოს შეხედულებაც ამ საკითხზე-მეცნიერება საშიში იარაღია უზნეო ადამიანის ხელში.

ასეთ პირობებში როცა ადამიანს სულიერი საფრთხე ემუქრება და როცა ასეთ საფრთხეებზე ვლაპარაკობთ, მხედველობაში გვაქვს ის გარემოება, რომ ეს საფრთხეები ხშირ შემთხვევაში უმეტეს წილად შესაძლებლობების სახით არსებობენ, თუმცა ეს როდი ამცირებს შექმნილი ვითარების სირთულეს. დღის წესრიგში კვლავ მთელი სიმწვავეთ დგება საკუთრივ ადამიანის ბუნების, მისი სოციალური გარემოს და, საერთოდ კაცობრიობის შენარჩუნების პრობლემა. ამიტომ აუცილებელია ამ თვალსაზრისით, ამ პლანში ვეძებდეთ და ვიკვლევდეთ მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ფსიქო-სოციალურ პრობლემებს. ერთ-ერთი ასეთი პრობლემა ადამიანის გაუცხოების პრობლემაა.

გარკვეული საზოგადოებრივი ურთიერთობები, ხშირ შემთხვევაში ადამიანის თავისუფლების წინააღმდეგაა მიმართული და ამახინჯებს ადამიანის ბუნებას. ასეთ პროცესს გაუცხოებას უწოდებენ. შრომის პროცესში ადამიანი გაასაგნებს თავის სამუშაო ძალას, თავის თავს. ახლა მისი შრომა შექმნილი პროდუქციის სახით გვევლინება. ასეთ ვითარებას გასაგნებას უწოდებენ. გაუცხოება ისეთი გასაგნებაა, სადაც ადამიანი მის მიერ შექმნილი პროდუქციის სახით თავის თავსავე უპირისპირდება. ამ შემთხვევაში ადამიანის არსებობა, მის არსს აღარ შეესაბამება, მასვე უპირისპირდება მისივე შექმნილი სამყარო. ადამიანის გაუცხოება მისი გადაგვარების რეალურ საფრთხეს ქმნის. ადამიანში მატულობს მომხმარებლური ტენდენციები, მიმდინარეობს პრაგმატული ფსიქიკის ჩამოყალიბების განუწყვეტელი პროცესი, კომფორტისკენ სწრაფვა, რაც თავისთავად ემუქრება ადამიანს როგორც შემოქმედ აქტიურ არსებას. თანდათანობით უკანა პლანზე იწევს ადამიანური ურთიერთობები. ადამიანი ნაკლებად და მოკიდებული მეორე ადამიანისაგან, ცალკეული ინდივიდებისგან, რის გამოც თანდათან ფერხდება ადამიანის მიერ ჰუმანიზებული, კულტურული სამყაროს შექმნის პროცესიც. ჩვენ ვცხოვრობთ კულტურის დაცემის პირობებში ეს სიტუაცია ომს არ შეუქმნია, არამედ ომი თვითონაა მისი გამოვლენა-აღნიშნავს ალბერტ შევიცერი. მასობრივი წარმოების საგანთა მსგავსად სტანდარტული ხდება ადამიანის ყოფა, შრომა, დასვენება,

10 ზ. კაკაბაძე, ფილოსოფია და ცხოვრება. თბილისი, გვ.60

11 კახა ქეცბაია - მაქს ვებერი - ცხოვრება და შემოქმედება. თბილისი, 2017. გვ. 112

გართობა, სხვა ადამიანებთან დამოკიდებულებები. მსგავსება ხელს უშლის განსხვავებულობას, რადგანაც ადამიანის, როგორც პიროვნების არსი მის უნიკალურობაში მდგომარეობს.

ადამიანთა შინაგანი განცალკევება, გათიშვა, განმარტოება კიდეც ერთი გარემოებითაა განპირობებული-ესაა პიროვნების ნიველირების და სტანდარტიზაციის ტენდენცია. სინამდვილეში ადამიანთა შინაგანი ერთიანობა ყოველთვის მათს ინდივიდუალურ განსხვავებულობასა და უნიკალურობას გულისხმობს.

პირველი, ვინც დეტალური ანალიზი მოგვცა „მასობრივი კულტურის“ ესპანელი ფილოსოფოსი ორგეგა ი გასეტი გახლდათ. სტატიიში („მასები“ 1926 წ.), ნიგნში („მასების აჯანყება“ 1930 წ.) მან მოგვცა უპიროვნო ინდივიდისა და კოლექტივის, ბრბოს ფენომენის ანალიზი. ცნობილია მისი ფრაზა - „გმირი გაქრა, დარჩა გუნდი.“ მისი აზრით, ანალოგიურ მოვლენებს ადრეც ჰქონდა ადგილი ისტორიაში, თუმცა XX საუკუნეში მან სხვა შინაარსი შეიძინა და პრინციპულად განსხვავებული ხასიათი.¹²

აღნიშნულ ფენომენს ჰაიდეგერი „მასის“ ცნებით აღნიშნავს და მის დამახასიათებელ ნიშნებად ლაყბობასა და ორაზროვნებას მიიჩნევს. პროფესორ ნ. კვარაცხელიას აზრით „მან“ არის არანამდვილი, ყალბი არსებობა, უპიროვნო, „არავინ“, სადაც ნებისმიერი ინდივიდი არის ეგზემპლარი, ყველა დანარჩენით შენაცვლებადი, საკუთარი იერსახის არმქონე¹³ უპიროვნება კი საზრისსა და საფუძველს აცლის ადამიანის ყოფიერებას და მის გაულმერთოებულ სამყაროს, „ღმერთის სიკვდილისა“ და ნიჰილიზმის შემზარავი და თავზარდამცემი ფაქტის წინაშე აყენებს მას. სწორედ ასეთ უსახო და უპიროვნო სოციალურ უნოდებს ჰაიდეგერი „მანს“, გასეტი ამბობებულ მასებს, სარტრი კი ჯოჯოხეთს.¹⁴

ასეთ პირობებში ყალიბდება ტრივიალურ ყოველდღიურობაზე დაქვემდებარებული სტერეოტიპის ადამიანი, რომელიც გულგრილად უდგება და თავს არიდებს საკუთარ ადამიანური ყოფიერების ფუნდამენტურ კითხვებს. ადამიანი კარგავს ინდივიდუალურობას, მომავლის პერსპექტივებს, მას უჩნდება დაუკმაყოფილებლობის გრძნობა, იძულებულია ატაროს ნილაბი და ცვალოს იგი სიტუაციის მიხედვით.

ადამიანის ასეთი გაუცხოების პირობებში ზიანდება ადამიანის, როგორც საზოგადოებრივი არსების ბუნება.

ტექნიკური აღმოჩენებით, სიახლეებით გართული ადამიანის მზერა უფრო გარე სამყაროზეა მიმართული, შესაბამისად, ადამიანს ყურადღების გარეშე რჩება თავისი თავი, შეზღუდულია მისი თვითშემეცნების პროცესი, იგი სრულად ვერ ახერხებს

შინაგანი ძალების სრულ გაშლას და რეალიზაციას. საინტერესოა ეს გარემოება ხომ არ ჰქონდა მხედველობაში ბერდიაევს, როცა ამბობდა-სულს ისე ეპყრობიან, როგორც მატერიას, აქედან კი იწყება ძალზე მძიმე პერიოდი ადამიანის პიროვნების, სულის თავისუფლებისა და მაღალი კულტურისათვის.¹⁵

ადამიანის გაუცხოების პრობლემასთან დაკავშირებით საინტერესო მოსაზრება აქვს გამოთქმული პროფ. ნ. კვარაცხელიას: ჩვეულებრივ გაუცხოებასა და თვითგაუცხოებას უწოდებენ იმგვარ სიტუაციას, როცა ადამიანი არსად, არც სამყაროში და, არც თავის თავში საკუთარ თავს ვერ ხედავს და ვერ პოულობს. გაუცხოების ამგვარ გაგებას იგი ზერელედ მიიჩნევს და მასში უფრო ღრმა მეტაფიზიკურ პრობლემას ხედავს. მისი აზრით, გაუცხოება მოასწავებს ისეთ ვითარებას, როცა ადამიანი ყველგან და ყველგან მხოლოდ თავის თავს პოულობს და ხედავს „რა უნდა იყოს იმაზე საშინელი და თავზარდამცემი, ვიდრე ის, რომ სამყარო ადამიანური სახე მიიღოს და მასში არაფერი ღვთაებრივი და თავისთავადი არ შეიმჩნეოდეს. სწორედ ასე გაგებული გაუცხოების ფენომენია დასავლური ნიჰილიზმის საფუძველი, ვინაიდან უკანასკნელი სხვა არაფერია, თუ არა ყოველივე თავისთავადის გაქრობა-გააღფრება, გარდა საკუთარი თავისა.“¹⁶

ადამიანმა ნაწილობრივ მაინც უნდა თავიდან აიცილოს ამგვარი ტიპის საშიშროებანი, უწინარეს ყოვლისა, აუცილებელია ადამიანის გაუცხოების შესაძლებლობების და გარემოს დაძლევა არა მარტო მის აზროვნებაში, არამედ რეალურ ცხოვრებაშიც, ადამიანის პრაქტიკულ მოღვაწეობაში აუცილებელია იმ სოციალური მიმართებისა და ეკონომიკური ბაზის სრულყოფა, ხშირ შემთხვევაში, უარყოფაც კი, რომელიც გაუცხოების რეალურ საფუძველს წარმოადგენს. საზოგადოების რაციონალურმა აზრმა კვლავ სისტემატური კვლევის საგნად უნდა დასახოს სიცოცხლის აზრის ძიების პრობლემა, აქტუალობა უნდა დაიბრუნოს ისეთი საკითხებით დაინტერესებამ, როგორიცაა: რისთვის ცოცხლობს ადამიანი? რა არის მისი მთავარი მიზანი, რა უშლის მას ხელს ამ მიზნის მიღწევაში და როგორ დაძლიოს წინააღმდეგობანი? უფრო მწვავედ უნდა დადგეს სულიერ ღირებულებათა გადაფასების პროცესი, რამეთუ ტექნიკური პროგრესი იძლევა საშუალებას როგორც ზნეობრივი, ასევე არაზნეობრივი მოქმედებისათვის. სწორედ ამიტომ დგება დღის წესრიგში სულიერ ღირებულებათა პრობლემა. ამჟამად, ისე როგორც არასდროს, ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა პრაქტიკული გონების პრიმატის ანუ ზნეობის მიზნებისათვის მეცნიერული კვლევების დაქვემდებარების მოთხოვნა.

12 ნ. კვარაცხელია. ფილოსოფიური განაზრებანი. თბ., 2017. გვ. 54-55

13 იქვე გვ. 113

14 Ортега и Гасети. Восстание масс. Вве философию 1989. №3, с. 123

15 ნ. ბერდიაევი - ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში გვ. 158

16 კვარაცხელია ნ., ადამიანი და მსოფლმხედველობა. თბ., 2001, გვ. 77

დღეს მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებამ ისეთ დონეს მიაღწია, რომ ადამიანის თითქმის ყველა სასიცოცხლო მოთხოვნილების დაკმაყოფილება შესაძლებელია, თუმცა, ეს გარემოება ადამიანის თავისუფლებას ვერ განაპირობებს. როცა ადამიანის მოქმედება მთლიანად განსაზღვრული და განპირობებული მოთხოვნილებებით, მაშინ იგი ახალი ღირებულებების შექმნის პროცესშიც ვერ იქნება თავისუფალი (მხედველობაშია მისაღები ის გარემოება, რომ მოთხოვნილებათა სულ უფრო ზრდის კვალობაზე ადამიანი მით უფრო დამოკიდებული ხდება ტექნიკურ გარემოზე), თვით მოთხოვნილებების ხარისხი, ხასიათი კი ყოველთვის დამოკიდებულია ადამიანთა ღირებულებებით ორიენტაციაზე. სწორედ მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის წინასვლაზე შეიძლება სხვადასხვაგვარად წარმართოს იმის მიხედვით, თუ როგორი იქნება ადამიანთა ღირებულებებით ორიენტაცია, როგორ გადამწყდება მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციისა და ადამიანის ურთიერთობის პრობლემა. აქ მიმართება, ურთიერთკავშირი ორმხრივია: მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუცია გავლენას ახდენს ადამიანთა ღირებულებებით ორიენტაციაზე; თავის მხრივ, ადამიანთა ღირებულებებით ორიენტაციამ არსებითი გავლენა უნდა იქონიოს მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის განვითარებაზე, მისი ისეთიანად წარმართვაზე, რომ აუცილებლად დაძლეულ იქნეს ის საშიშროებანი და სიძნელებები, რომლებიც მოსალოდნელია მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მონაპოვრებისადმი გაუფრთხილებელი მოპყრობის შემთხვევაში. აქედან გამომდინარე, თუ დღეს ადამიანისა და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ურთიერთობის თანამედროვე დონეზე ჭარბობს ეკონომიკური ინტერესები, ეს ორიენტაცია თანდათან უნდა შეიცვალოს ისეთიანად, რომ ადამიანი მთელი თავისი სულიერი ცხოვრებით, ინტერესების სიმდიდრით იქცეს ყოველგვარ ეკონომიკურ, ტექნიკურ, ტექნოლოგიურ გარდაქმნათა ერთადერთ მნიშვნელოვან ფიგურად. ადამიანი, არა როგორც ეკონომიკური კატეგორია, როგორც უბრალო ფასეულობათა შემქმნელი, არამედ როგორც უმაღლესი ღირებულება, ყოველგვარი მოღვაწეობის აქტიური სუბიექტი, უნდა იყოს ნებისმიერ საზოგადოებრივ გარდაქმნათა მთავარი მიზანი. ადამიანმა ბევრი რამ დაკარგა იმის გამო, რომ იგი, რომელიც ყოველგვარ ეკონომიკური და სოციალური გარდაქმნის მიზანი უნდა იყოს, უმეტეს შემთხვევაში განიხილებოდა და განიხილება, როგორც „მუშაკი“, მწარმოებელი, შემსრულებელი და ა. შ. არაა საკმარისი რაციონალურად გავანაწილოთ და განვალაგოთ ადამიანები და მანქანა-დანადგარები, ჩარხები და ა.შ., არამედ აუცილებელია, არსებითი იმ ადამიანური ურთიერთობების გათვალისწინება, რომლებიც მყარდება შრომის პროცესში. მანქანა მომაკვდინებლად არ უნდა მოქმედებდეს ადამიანის სულზე, არ უნდა კლავდეს მის ემოციურ ცხოვრებას, არ უნდა

ხრწნიდეს ადამიანურ გრძნობებს.

თუმცა, საყოველთაოდ ცნობილია ის გარემოება, რომ მაღალი ავტომატიზირებული შრომის პროცესში ადამიანი ჩართულია მრავალმხრივ ახალ ტექნოლოგიურ პროცესში, რაც მისგან მოითხოვს ფსიქიკის მაქსიმალურ დაძაბვას, რის შედეგადაც ბუნებრივად წარმოიშობა ქრონიკული (მუდმივი დატვირთვის შედეგად) და ემოციური საფრთხის გამო სტრესები, ხდება ჯანმრთელობის მკვეთრი გაუარესება, ჩნდება სხვადასხვა ტიპის ფსიქოზებისა და ნერვოზების ნიშნები, ირღვევა ქცევითი სფერო, შესაძლებელია განვითარდეს ფსიქოგენური ამნეზია-ყველაფერი ეს კი მკვეთრად აქვეითებს ინტელექტუალურ პროდუქტიულობას. ასეთ დროს დაძაბულობის მოხსნის მიზნით ადამიანები ხშირად მიმართავენ ფსიქოაქტიური ნივთიერების მიღებას (დეპრესანტები, ჰალუცინომენები), რაც, საბოლოო ჯამში, მათი დეგრადაციის და გარდაცვალების მიზეზიც კი ხდება. ყოველივე ეს, ადამიანთა ახალი ტიპის კომუნიკაციური კულტურის ჩამოყალიბების აუცილებლობაზე მიუთითებს. სხვა შემთხვევაში შეიქმნება (თითქმის შექმნილია) ისეთი გარემო, რის თაობაზე დიდი ხნის წინათ მიაწინებდა ნ. ბერდიაევი, რომ თანდათან ილუპება შინაგანი ადამიანი და იცვლება იგი გარეგანი, ავტომატური ადამიანით. მისი აზრით, ცივილიზაციამ განავითარა უზარმაზარი ტექნიკური ძალები... რომლებიც ბატონებენ თვით ადამიანებზე, აქცევენ მას მონად, კლავენ მის სულს.¹⁷

რა თქმა უნდა, მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესის გარეშე შეუძლებელია საზოგადოების განვითარება, ადამიანთა ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება, მაგრამ ამავე დროს აუცილებელია ყურადღების გამახვილება იმ უარყოფით შედეგებზეც, რომლებიც ახლავს მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს. კერძოდ, საზოგადოების და მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენელთა შეუწელებელი ყურადღების საგანი უნდა იყოს ის გარემოება, რომ საზოგადოებაში, სადაც მხოლოდ კომფორტია მიჩნეული უმაღლეს ღირებულებად და, აქედან გამომდინარე, ტექნიკური მოღვაწეობა ითვლება ერთადერთ სერიოზულ საქმედ-ადამიანის შრომა მაქსიმალურად ივსება ტექნიკით და როგორც შემოქმედებით ელემენტს მოკლებული-მექანიკური ხდება.

იქ, სადაც წარმოება სტანდარტულია, სადაც სტანდარტული საგნების მასობრივი წარმოებაა გამეფებული, შესაბამისი გადართილება ხდება აგრეთვე ადამიანთა სოციალურ სამყაროში: ასეთ საზოგადოებაში ინერგება განათლებულობის, რეჟიმის თავაზიანობისა და გონებამახვილობის სტანდარტებიც კი. ანალოგიური სტანდარტის მოზღვავეების საფუძველზე კი ადამიანის ცხოვრება კარგავს თვითცნობიერებისა და საკუთარ თავში

17 ბერდიაევი ნ., შემოქმედების საზრისი, მოსკოვი, 1915 (რუსულ ენაზე), გვ. 285

ჩაღრმავების უნარს და როგორც ნობელის პრემიის ლაურეატი, ცნობილი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე ა. შკაციური ამბობს, ნაცვლად პიროვნებად გახდომისა, ადამიანი დგება ადამიან-ნივთად გადაქცევის საფრთხის წინაშე.

ამერიკელი მეცნიერი ე. ფრომი თავის ტრაქტატში „ჯანსაღი საზოგადოება“ სვამს კითხვებს-არის თუ არა ნორმალური თანამედროვე საზოგადოება? ფრომი საუბრობს „ნორმალურობის პათოლოგიაზე, განსაკუთრებით, თანამედროვე დასავლურ საზოგადოებაში“¹⁸ ის საზოგადოების სიჯანსაღეს მისი ნევრების სიჯანსაღეს უკავშირებს. ავადმყოფი ადამიანები დაავადებულ საზოგადოებას ქმნიან. ფრომის აზრით, ჯანსაღი საზოგადოება, „რომლის ნევრები განავითარებენ გონებას იმ დონემდე, რომელიც მათ შესაძლებლობას მისცემს დაინახონ საკუთარი თავი“, სხვა ადამიანები და ბუნება, ჭეშმარიტ რეალობაში და არა ინფანტილური ყველაფრის დანახვით ან პარანოიდული სიძულვილით დამახინჯებული სახით... დამოუკიდებლობის იმ ხარისხით, რომ მათ იციან განსხვავება სიკეთესა და ბოროტებას შორის, შეუძლიათ საკუთარი არჩევანის გაკეთება, გააჩნიათ მრწამსი და არა მოსაზრებები, რწმენა და არა ცრურწმენა და ბუნდოვანი იდეები, შეინარჩუნებდნენ ორიგინალურობას და მთლიანობას, გაუსწრებდნენ ბუნებას შემოქმედებაში და არა ნგრევაში¹⁹

ალსანიშნავია, რომ ფრომისეული „ჯანსაღი საზოგადოების“ ცნება სრულიად განსხვავდება დიურჰეიმისეული განმარტებისგან. მისთვის ჯანსაღია ის საზოგადოება, რომლის ინსტიტუციებიც ნორმალურად ფუნქციონირებენ. უფრო ადრე, ავსტრიელი მეცნიერი ფროიდი თვლიდა, რომ ცივილიზაციური ტენდენციების გავლენით ცივილიზაციის მრავალმა სისტემამ ან ეპოქებმა, შესაძლოა მთლიანად კაცობრიობამ, შეიძინოს „ნერვოზული“ ხასიათი.²⁰

ნაწილობრივ მაინც რომ მოიხსნას ასეთი ტიპის საშიშროება, ტექნიკური პროგრესი ხელს უნდა უწყობდეს ადამიანის სიცოცხლის შენარჩუნებას, საზოგადოების გაჯანსაღებას არა მხოლოდ ბიოლოგიური თვალსაზრისით, არამედ, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, შეუნარჩუნდეს მას სოციალური ფუნქცია.

ადამიანის არსი ხომ სწორედ მის სოციალურობაში მდგომარეობს. იგი როგორც ინდივიდი მრავალმხრივ ურთიერთობაშია სხვებთან, სადაც ეს ურთიერთობები არ არსებობს, ადამიანები გულგრილნი ხდებიან ერთმანეთის მიმართ და მათ ხშირად ეუფლებათ სასონარკვეთილების, მარტოობის, სევდისა და მოწყენილობის განცდა. ამიტომაც, მეცნიერების და, შესაბამისად, მისი მატერიალური გამოხატულების-ტექნიკის უპირატესი განვითარების პირობებში, რასაც ამჟამად ადგილი აქვს საზოგადოებაში, საჭიროა ყურადღება გამახვილდეს იმაზე, რომ მეცნიერება ადამიანური მოღვაწეობის ერთ-ერთი, მართალია ძალზე მნიშვნელოვანი, მაგრამ არა ერთადერთი სახეა და მისი განვითარების პარალელურად ჯეროვანი ყურადღება უნდა დაეთმოს სინამდვილისადმი ადამიანის დამოკიდებულების სხვა, არანეკლებ მნიშვნელოვან ფორმებსაც (ზნეობა, ხელოვნება, რელიგია და სხვა), რომელთა გარეშე შეუძლებელია საზოგადოების ფუნქციონირება და ადამიანთა სულიერი სრულყოფა. სწორედ, რომ მატერიალურად უზრუნველყოფილ ადამიანს ეწვევა ხოლმე უფრო ხშირად მარტოობისა და მოწყენილობის განცდა, ვიდრე სულიერად და ზნეობრივად სრულყოფილ ადამიანს, რაც კიდევ ერთხელ აგრძნობინებს ადამიანს, რომ მისთვის სულიერებაა მთავარი და არა მატერიალურობა. არაპროგნოზირებადი და ადამიანის სულზე დამიზნებული ტექნიკა ამჟამურებს მათში განცდას იმის თაობაზე, რომ ადამიანი მოკვდავი და, მაშასადამე, ტრაგიკულია.

თუ ტექნიკა საბოლოოდ გაბატონდება ადამიანზე და ცხოვრება გახდება უსაზრისო, მაშინ ხომ არაა გამართლებული ნიცშეს სიტყვები: ადამიანი არის არსება, რომელიც ვერ შედგა და არ გამოვიდა, ამიტომ იგი უნდა დაიძლოს და გადაიღახოს.

როგორც არაერთგზის აღინიშნა, თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი ქმნის არა მხოლოდ ახალ შესაძლებლობებს წინსვლისათვის, არამედ, ამავე დროს, არაერთი საჭირობოტო ტექნიკური საშუალებების ერთიანი სისტემა შრომითი პროცესისათვის ითხოვს თითქმის გათანაბრებული ცოდნის, შეხედულებების, ემოციების, უნარ-ჩვევების მქონე ადამიანებს.

მიღწეული საერთო წარმატებებით ნახალისებული და გაბრუებული ადამიანები იქცევიან ერთ მთლიან მასად და მათი ურთიერთობები გამოიხატება მხოლოდ თანაყოფნაში, ერთმანეთის გვერდით არსებობაში. ასეთ პირობებში იკარგება ყოველგვარი პიროვნული გამორჩეულობა, ორიგინალობა. ადამიანები თითქმის მხოლოდ ტექნიკური ფუნქციების მატარებელ და სტანდარტული ტიპის არსებებად გადაიქცნენ, რის გამოც ისინი ერთმანეთის მიმართ ნაკლებად მიმზიდველნი და უინტერესონი ხდებიან. ყოველივე ეს კი ადამიანებს შორის გათიშულობის მიზეზი ხდება. ხანგრძლივი, ნამდვილი ურთიერთობების ნაცვლად ყალიბდებიან პრაგმატული მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე შედარებით სწრაფი კონტაქტები, დროებითი კავშირები, რომლებიც ძალიან მალე ქრებიან.

ბუნებრივია, ტექნიკური პროგრესით გამოწვეულ არსებით ცვლილებებს ადამიანები დიდი სიმწვიდით ვერ ხედავენ, პირიქით, იგი მათში ძალიან ხშირად მოულოდნელობის ეფექტს, ექსტრემალური სიტუაციების განცდას და ფსიქოლოგიურ-ემოციურ სტრესებსაც კი იწვევს. ტექნიკისა და მეცნიერების განვითარების ადრეულ საფეხურზე,

18 Психоанализ и культура. М. 1995. с. 247

19 იქვე, გვ. 560

20 იქვე, გვ. 289

ნაკლებად დაძაბული და უსაფრთხო ტექნიკური გარემოს პირობებში ადამიანებს უფრო ნათელი წარმოდგენა ჰქონდათ ტექნიკის შემდგომი განვითარების პერსპექტივებსა და მომავალზე. დღეს, გლობალიზაციისა და ტექნიკის მზარდი განვითარების პირობებში სულ უფრო წარმოიქმნებიან ნაკლებად პროგნოზირებადი მოვლენები. არ ვიცით რა იქნება ხვალ, რას გვიმზადებს ბედი, შესაბამისად, იკარგება სიმშვიდე და ადამიანს ეუფლება შიში მომავლის წინაშე. არსებობს გარკვეული ზღვარი გარემოს იმ ცვლილებებისა და (ჩვენ შეგვიძლია მისი განსაზღვრა), რომლებთან ადამიანის ორგანიზმს შეგუება შეუძლია. ადამიანს გარემოს მოთხოვნის შესაბამისად შეუძლია „მოქმედებათა პროგრამის“ შეცვლა. საუბედუროდ არსებობს გარემოს ისეთი ცვლილება, მისი ისეთი ტემპი და თანმიმდევრობა, რასაც გენეტიკური გზით შექმნილი რეგულირების, ინსტიქტების ევოლუციური პლასტიკურობა ვერ უმკლავდება. ამ საზღვრების წინასწარ დაუდგენლად ამ ცვლილებების შეუფერხებელი ზრდით ჩვენ შეიძლება ადამიანთა დიდ მასებზე ისეთი ზემოქმედებები მოვახდინოთ, რომლებსაც ისინი, უბრალოდ, ვერ აიტანენ. „ჩვენ ძალიან ვრისკავთ, როდესაც ადამიანებს ვაყენებთ ისეთ უჩვეულო მდგომარეობაში, რასაც მომავლის შოკს ვუწოდებთ - ამბობს ე. ტოფლერი.²¹

არსებითი და რეგულარული ცვლილებების დროს მოზღვავებულ ინფორმაციათა ძალიან დიდი ნაკადი ადამიანებში სხვადასხვა ტიპის ფსიქოლოგიურ ცვლილებებს იწვევს, რაც ძალიან ხირად გაუცნობიერებელ ხასიათს ატარებს.

ცვლილებების დროს ირღვევა ადამიანის შინაგანი წონასწორობა და, შესაბამისად, მცირდება ცხოვრებისეული სიტუაციების ხანგრძლივობა. ეს ვითარება უფრო შესამჩნევი ხდება მაშინ, როცა ადამიანები კარგავენ თავიანთ საზოგადოებრივ მდგომარეობას და ძველებურად ველარ ახერხებენ საკუთარი შესაძლებლობების რეალიზაციას.

მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ერთ-ერთი თავისებურება მდგომარეობს სისტემის-მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოების შექმნასა და მის განუწყვეტელ განვითარებაში. მანქანები ცვლიან არა მხოლოდ ცოცხალ შრომას, არამედ თვით ადამიანს. მეცნიერების უშუალო საწარმოო ძალად გადაქცევამ, საწარმოო პროცესთა ავტომატიზაციამ არსებითად შეცვალა წარმოებაში ადამიანთა მოქმედების პრინციპი, მათი ამოცანები და შესაძლებლობები. წინა პლანზე წამოიწია ადამიანის მიერ ლოგიკურ ფუნქციითა შესრულებამ, საწარმოო პროცესთა მართვამ და კონტროლმა. სულ უფრო იზრდება ოპერატორების, ამწყობების, ტექნიკოს-ლაბორანტების, საკონტროლო-მზომავ ხელსაწყოთა მემონტაჟების და სხვათა სამოქმედო ასპარეზი. სწრაფი ავტომატიზირებული პროცესები ადამიანისაგან სწრაფი,

ოპერატიული მოქმედების უნარს მოითხოვს. თუ ადრე ადამიანის თვალთახედვის არეში მხოლოდ მის მიერ დამუშავებული ობიექტი შედიოდა, ამჟამად კავშირი გვაქვს არა უშუალოდ შრომის ობიექტთან, არამედ ტექნოლოგიური პროცესის მსვლელობასთან მთლიანად, ასეთ დროს ადამიანი უნდა ერკვეოდეს შრომითი პროცესის არა მხოლოდ რომელიმე კონკრეტული ამოცანის განხორციელების შესაძლებლობაში, არამედ იგი საფუძვლიანად უნდა იცნობდეს მთლიან შრომითი პროცესის მსვლელობას. როდესაც ვლაპარაკობთ მენიერების, ტექნიკის და წარმოების მჭიდრო კავშირზე, აუცილებელია გავითვალისწინოთ ის გარემოება, რომ მენიერული და ტექნიკური აღმოჩენების დანერგვას წარმოებაში მხოლოდ მაშინ აქვს სასურველი სოციალურ-ეკონომიკური ეფექტი, როდესაც იგი შეესაბამება წარმოების მუშაკთა მიზნებსა და შესაძლებლობებს. მენიერულ-ტექნიკური რევოლუციის პირობები შრომის პროცესი ყოველთვის უნდა განიხილებოდეს წარმოებაში მეცნიერული აღმოჩენების დანერგვით გამოწვეული სიახლეების, საწარმოო-ტექნოლოგიურ პროცესთა გათვალისწინებით. ეს გარემოება კიდევ ერთხელ ადამიანის ფაქტორის როლის განუხრელ ზრდას უკავშირდება. ბუნებრივია, ისმის კითხვა, რა დონეს შეიძლება მიაღწიოს ადამიანისა და მანქანის დამოკიდებულებამ, რა დონემდეა შესაძლებელი ზოგადად შრომის, კერძოდ კი გონებრივი შრომის ავტომატიზაცია? ხომ არ გადაიქცევა ადამიანი მანქანის დანამატად? საბოლოო ჯამში, ხომ არ მოელება ბოლო ადამიანის შემოქმედებით შრომას? მიუხედავად იმ დიდი საშიშროებისა, რაც შეიძლება მოუტანოს მანქანამ ადამიანს, ადამიანის გონიერულმა მოქმედებამ უნდა დაძლიოს ეს წინააღმდეგობები. თავისთავად კი ადამიანის გონებრივი, ინტელექტუალური შესაძლებლობები არასდროს გაღარიბდება, რადგან შემოქმედებითი მოღვაწეობა უნდა განვიხილოთ, როგორც ადამიანის აზროვნების ისეთი ნაირსახეობა, რომელიც ქმნის მოქმედების ახალ სისტემას, ან აღმოაჩენს ადამიანთა გარემომცველ მოვლენათა ჯერ კიდევ უცნობ კანონზომიერებებს. მომავალი სამყარო არ უნდა იყოს რობოტთა სამყარო, არამედ იმ ადამიანთა სამოქმედო ასპარეზი, რომელთა ფუნქცია, უწინარეს ყოვლისა, შემოქმედება, მეცნიერული კვლევა-ძიება და ჭეშმარიტების დადგენაა. ადამიანი ხომ არ არის თავის თავში ჩაკეტილი არსება, მისი მზერა გარე სამყაროზეა მიმართული და ყოველთვის ცდილობს მაქსიმალურად მოახერხოს თავისი ძალებისა და უნარების ობიექტივაცია.

მომავალმა სამყარომ კიდევ უფრო მკაცრი ბრძოლა უნდა გამოუცხადოს ადამიანის გონების შეზღუდულობას. მან არ უნდა მისცეს ადამიანს თვითდამშვიდების უფლება, დაელოდოს როდის გამოჩნდებიან მონა-რობოტები. დღევანდელი დროის ამოცანაა-რაც შეიძლება სწორი მიმართულება მიეცეს ადამიანისა და მანქანის ურთიერთობას.

21 ტოფლერი ე., მომავლის შოკი, მოსკოვი, 2002 (რუსულ ენაზე), გვ. 352.

ერთი მეორისაგან პრინციპულად უნდა გაგვიგნოთ და გავითვალისწინოთ ორი რამ: ტექნიკური თვალსაზრისით რისი გაკეთება შეუძლია ადამიანს და რამდენადაა მიზანშეწონილი მისი დამზადება. ამ საკითხის რაციონალურად გადაჭრაზე დიდადაა დამოკიდებული კაცობრიობის ბედი, მისი მომავალი. ყოველი შექმნილი ტექნიკური სიახლე ადამიანის გონიერებისა და საზრიანობის მაჩვენებელი უნდა იყოს. ტექნიკური პროგრესის შედეგები შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს კეთილი ან ბოროტი ზრახვებისათვის, სწორედ ამიტომაც შესაძლებელი, სასურველიც მისი გონიერული მართვა. მასში (ტექნიკურ პროგრესში) ყოველთვის ჩადებულია არა მხოლოდ უსაზღვრო შესაძლებლობები, არამედ უსაზღვრო საშიშროებანიც.²² ცივილიზაციური განვითარების ნებისმიერი ახალი ეტაპი არსებითად ცვლის ადამიანის ბუნებისადმი დამოკიდებულებას, რაც თავისთავად თვისობრივად ახალი ღირებულებითი ორიენტაციის შემუშავებაში უნდა გამოიხატებოდეს, რაშიც პირველ რიგში ადამიანთა შემოქმედებითი მოღვაწეობისა და მისი პერსპექტივების ახალი გაგება მოიაზრება.

როგორი იქნება მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების შემდგომი გზა, როგორ გამოიყენებენ ადამიანები ამ პროგრესს და მის მიღწევებს, ხომ არ იქნება მიმდინარე პროგრესი არა მარტო ინდივიდუალიზმის დასასრული, არამედ საშინელი საფრთხეც პერსონალიზმის მარადიული პრინციპის-თვის ადამიანის პიროვნების არსებობისათვისაც. ეს დიდად არის დამოკიდებული ადამიანთა კულტურის დონეზე, კულტურა კი თვითონ განიცდის მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის გავლენას და როგორც ხშირად მოუთითებენ ხოლმე, ეს გავლენა მკვეთრად უარყოფითი ხასიათისაა. მის შესახებ ბევრს წერენ ფილოსოფოსები, სოციოლოგები, მწერლები, ხელოვნების წარმომადგენლები და სხვა. მათ ნააზრევში სჭარბობს ტენდენცია, სადაც გამოთქმულია არცთუ უსაფუძვლო პესიმისტური მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ მტრ-მეცნიერებისა და ტექნიკის უპირატესი განვითარების წყალობით, ანგრევს კულტურას საერთოდ და ზნეობრივ ცნობიერებას განსაკუთრებით. ჩვენ შეგვიძლია არ გავიაზროთ ეს უკიდურესად პესიმისტური აზრი, მაგრამ ხსენებული ხიფათი დიდი ყურადღების ღირსია, ეს საკმაოდ ცხადია და ნათელი. ტექნიკური პროგრესი ყოველთვის უნდა დარჩეს როგორც საშუალება, ხოლო ადამიანი მუდამ უნდა მიიჩნეოდეს უმაღლეს ფასეულობად, ყოფიერების უზენაეს რეალობად, რომელიც ყველა სხვა რეალობაზე მაღლა დგას.²³

ადამიანის მიზანი უნდა იყოს ტექნიკური აღმოჩენების გონიერული წარმოება, მართვა და მისი მიზნობრივად გამოყენება. ბომბში, როგორც ასეთში, როგორც ფიზიკურ მოწყობილობაში, რომელშიც

უზარმაზარი ენერგიაა აკუმულირებული, თავისთავად არც დადებითი და არც უარყოფითი ღირებულება არ იგულისხმება, თუმცა მისი გამოყენება შესაძლებელია როგორც კეთილი, ასევე ბოროტი საქმისათვის.²⁴

სწორედ ამიტომაც საჭირო მისი გონიერი მართვა. შესაძლებელიც რომ იყოს დამოუკიდებელი მანქანების შექმნა, იგი ვერავითარ სიკეთეს ვერ მოუტანს კაცობრიობას. მანქანა ყოველთვის იმ საქმეს უნდა მოემსახუროს, რა მიზნისთვისაცაა შექმნილი.

მეცნიერებისა და ტექნიკის განუზრელმა განვითარებამ არ უნდა წარმოშვას აზრი იმის თაობაზე, რომ თითქოს კულტურის მონაპოვრებიდან მეცნიერება და ტექნიკა ერთადერთი ღირებულების მქონე ფენომენია და არა ერთ-ერთი სხვა არანაკლებ მნიშვნელოვანი კულტურის მოვლენების გვერდით.

მეცნიერებისა და ტექნიკის როლის ყოველგვარმა გაზვიადებამ შესაძლებელია ადამიანი მიიყვანოს ინტერესების ცალმხრივად წარმატებამდე, რაც, თავისთავად, საზიანოა კულტურისა და, შესაბამისად, ადამიანთა ჰარმონიული განვითარებისათვის.

აღსაღნიშნავია ის გარემოებაც, რომ ტექნიკურ მეცნიერებათა შესაძლებლობების მიმართ გადაჭარბებული ოპტიმიზმი ინვესს ადამიანის მოღვაწეობის თითქმის ყველა სფეროში ტექნიკური აზროვნების წესის უნივერსალიზაციის ტენდენციის დამკვიდრებას. ამ სახიფათო ტენდენციამ ადამიანისა და ადამიანური ურთიერთობების კვლევის სფეროშიც კი შეაღწია. თუმცა „ადამიანის საქციელი არ დაიყვანება მექანიკურ-მიზეზობრივი ტიპის საქციელზე, ამიტომ ტექნიკურ-მეცნიერული წესით რომ ვიაზრებთ ადამიანს, ანუ „სციენტისტურ ანთროპოლოგიას“, რომ ვენდობით და ვუფერებთ, მხედველობიდან ვუშვებთ ადამიანის პრინციპულ თავისებურებას-მის თავისუფლებას.²⁵

ტექნიკურ პროგრესს ყოველთვის უნდა ვიხილავდეთ არა როგორც თავისთავად მოვლენას, არამედ მრავალგვაროვანი სოციალური შედეგების გამომწვევ მიზეზს, რომელსაც დღეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოებისათვის, მისი მომავლისათვის. ამიტომაცაა, მეცნიერულ-ტექნიკური რევილუციის ქმნადობისა და მართვის პროცესში გადამწყვეტი ყოველთვის ადამიანის გონიერებაა, ვიდრე ადამიანთა ბიოლოგიური არსებობის შენარჩუნებისათვის სხვადასხვა ხელოვნურ საშუალებათა შექმნა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, აუცილებელია გარკვეული ღირებულებითი ორიენტაციის ჩამოყალიბება, რომელიც გაითვალისწინებს იმ მეტად მნიშვნელოვან გარემოებას, რომ თუ ადამიანისა და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ურთიერთობის თანამედროვე დონეზე ჭარბობს ეკონომიკური და ტექნიკური ინტერესები, ეს ორიენტაცია თანდა-

22 Корл Ясперс-Смысл и назначение истории, М. 1991 с. 139

23 იქვე, с. 133

24 ჭავჭავაძე ნ., კულტურა და ღირებულება, თბილისი, 1984 (რუსულ ენაზე), გვ. 133

25 კაკაბაძე ზ., ხელოვნება, ცხოვრება, ფილოსოფია. თბ., 1979, გვ. 201

თან უნდა შეიცვალოს ისეთნაირად, რომ ადამიანი მთელი თავისი სულიერი სამყაროთი, ინტერესების სიმდიდრით იქცეს ყოველგვარ ეკონომიკურ, ტექნიკურ, ტექნოლოგიურ გარდაქმნათა ერთადერთ უმნიშვნელოვანეს ფიგურად. ეს გარემოება კიდევ ერთხელ ადასტურებს, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ბუნების, მისი განვითარების თავისებურებათა მეცნიერულ კვლევას, მისი სოციალური შედეგების გააზრებას ფილოსოფიური თვალსაზრისით.

მხოლოდ იმ პროგრესს და ისეთ ცვლილებებს, გარდაქმნებს აქვთ არსებობის უფლება და მხოლოდ

ისეთ პროგრესს უნდა შეეწყოს ხელი, ისეთი პროგრესი უნდა წახალისდეს, რომელიც შეესაბამება და შეესატყვისება ადამიანის ინტერესებს და იმყოფება ადამიანთა ადაპტაციის უნარის ფარგლებში. ამიტომაცაა, რომ ჩვენს დროში მეტად აქტუალურია პრაქტიკული გონების პრიმატის ანუ ზნეობის მიზნებისადმი მეცნიერული კვლევების დაქვემდებარების პრობლემა. ეს პრობლემა ერთნაირად მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა როგორც ჰუმანიტარული დარგის მეცნიერთათვის, ისე ტექნიკურ-საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა სფეროს წარმომადგენლებისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნიკოლოზ ბერდიაევი - ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში, თბილისი, 2007.
2. არჩილ ფრანგიშვილი, ოლეგ ნამიჩიშვილი - საუბრები ფილოსოფიის შესახებ, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, 2009 წ.
3. თამაზ ბუაჩიძე - თანამედროვე დასავლური ფილოსოფიის სათავეებთან. თბილისი, 2013
4. ი. კალანდია, კ. კუტუბიძე - ცივილიზაცია, კულტურა, პროგრესი, თბილისი 1999
5. ა. ბრეგაძე - ადამიანი, ფილოსოფია, კულტურა, თბილისი, 2008
6. იაშა (კოკა) კუტუბიძე - გლობალიზაციის ფსიქო-სოციოლოგიური ასპექტები, თბილისი, 2017
7. ნ. კვარაცხელია - ფილოსოფიური განაზრებანი. თბილისი, 2017
8. ტოფლერი ე. მომავლის შოკი, 2001 (რუსულ ენაზე)
9. იასპერსი კ. საზრისი და ისტორიის დანიშნულება, მოსკოვი, 1996 (რუსულ ენაზე)
10. ჭავჭავაძე ნ. კულტურა და ღირებულება, თბილისი, 1984 (რუსულ ენაზე)
11. კაკაბაძე ზ. ხელოვნება, ცხოვრება, ფილოსოფია. თბილისი, 1979.
12. ჯეიმს ალენი-როგორ აზროვნებს ადამიანი. თბილისი, 2014.
13. კახა ქეცბაია-მაქს ვებერი-ცხოვრება და შემოქმედება. თბილისი, 2017.
14. ფსიქონალიზი და კულტურა. მ. 1995 (რუსულ ენაზე)